

**ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ
В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ**

У статті визначено особливості трудової діяльності в банківській сфері, запропоновано новий метод обчислення інтелектуального капіталу та відображено динаміку формування інтелектуального капіталу провідних банків України.

В статье определены особенности трудовой деятельности в банковской сфере, предложен новый метод вычисления интеллектуального капитала и отображена динамика формирования интеллектуального капитала передовых банков Украины.

The article defines peculiarities of work in the banking sphere, proposes new method of calculating of intellectual capital, and shows the dynamics of forming an intellectual capital by main banks in Ukraine.

Ключові слова. Інтелектуальний капітал (далі ІК), регулятивний капітал (РК), субординований капітал (СК), основні засоби (ОЗ), прибутковість власного капіталу (Пвк), прибутковість нормативного власного капіталу (Пнвк), коефіцієнт капіталізації (КК).

Ключевые слова. Интеллектуальный капитал, регулятивный капитал, субординированный капитал, основные средства, прибыльность собственного капитала, прибыльность нормативного собственного капитала, коэффициент капитализации.

Keywords. Intellectual capital, regulative capital, subordinated capital, profitable of equity, profitable of normative equity, capitalization coefficient.

Вступ. Важливе місце в економіці України займає фінансова діяльність, а особливо банківська, яка впливає на розвиток усіх інших галузей і відображає стан економіки країни. Банківська сфера відіграє ключове місце в процесі формування інтелектуального капіталу національного господарства, адже виступає джерелом фінансування інноваційних проектів.

Вперше поняття «інтелектуальний капітал» з'являється у 1969 році в листі Дж. Гелбрейта до економіста М. Калека. Його поява була зумовлена переходом країн світу до постіндустріального виробництва, яке зорієнтувалося на знання та інформацію, а технологію вбачало в інтелекті [1, с. 24].

В 1990 році Цві Гріліхес пише: «Інтелектуальний капітал — це ті нематеріальні цінності, які визначають різницю між ринковою вартістю корпорації та відновлювальною вартістю її активів» [2, с. 98]. Ринкову вартість автор визначав як добуток кількості акцій корпорації та їх ринкової ціни, а відновлювальну вартість — як розрахунок витрат на відновлення в сучасних умовах точної копії активів з використанням аналогічних матеріалів і збереженням всіх експлуатаційних параметрів.

Широке застосування інтелектуального капіталу як базового ресурсу сучасного підприємства почалося після публікації фірмою «Скандія» звітів щодо визначальних факторів істинної вартості компанії (1993—1994 рр.) та серії книг «Інтелектуальний капітал (1997—2001 рр.)» [3, с.45].

Свій розвиток поняття інтелектуального капіталу отримало в працях зарубіжних авторів: Л. Едвінсон, М. Мелоун, Е. Брукінг, Т. Стюарт, І. Нонака та ін.

Серед вітчизняних авторів проблему ІК досліджували: Білоус Н., Андрійчук О., Карась П., Тимановська Н., Уманців Г., Цибульов П., Козирев А., Степанів Д., Грицуленко С. та ін.

Інтелектуальний капітал має свої особливості та складності в питанні вимірювання. На сьогоднішній день існує кілька базових моделей вимірювання ІК. Серед них: збалансовані показники, в яких баланс досягається шляхом врахування фінансових показників, клієнтів, внутрішніх бізнес-процесів і навчання, а також перспективи оновлення; контроль нематеріальних активів, у якій використовується матриця форм (зростання-оновлення, ефективність, стабільність-ризик) і стандартів (зовнішня структура, внутрішня структура, компетенція); навігатор Scandia, що контролює критичні фактори успіху бізнес у кожному з п'яти напрямків (фінансовий, людський, технологічний, споживчий і напрям оновлення) [5, с. 103].

Формування будь-якого виду капіталу на підприємстві здійснюється з метою задоволення потреби у придбанні необхідних активів і оптимізації його структури з позицій забезпечення умов його ефективного використання. Отже, підприємство, плануючи формування капіталу, передбачає такі принципи: врахування перспектив розвитку господарської діяльності підприємства, забезпечення відповідності обсягу капіталу, який залучається до обсягу активів підприємства, забезпечення оптимальності структури капіталу з позицій ефективного його функціонування.

Загальний процес формування капіталу підприємства здійснюється на основі зовнішнього та внутрішнього фінансування, внаслідок чого формуються власний капітал, забезпечення наступних витрат і платежів, довгострокові зобов'язання та поточні зобов'язання.

Виходячи із сказаного, актуальність обраної проблематики полягає в тому, що банківська діяльність виступає стратегічним напрямком для розвитку інноваційної діяльності, адже формування інтелектуального капіталу в банківській сфері прямо пропорційно впливає на формування інтелектуального капіталу національного господарства.

Постановка завдання. Метою даної статті є розробка й обґрунтуванні теоретичних основ і практичних рекомендацій щодо формування інтелектуального капіталу в банківській сфері. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- визначити особливості трудової діяльності в банківській сфері;
- запропонувати метод визначення інтелектуального капіталу банку;
- прослідкувати динаміку формування інтелектуального капіталу провідних банків України.

Результати дослідження. Трудова діяльність у банківській сфері характеризується такими особливостями:

1. Існує необхідність постійного підвищення інтелектуального рівня працівників для забезпечення стабільного рівня продуктивності праці та її ефективності.

2. Стимулювання інтелектуальної активності в банку повинно бути спрямовано не на весь персонал загалом, а на кожного працівника окремо.

3. Існуюча система стимулювання банківських установ не дозволяє ефективно використовувати інтелектуальний потенціал працівників, що пов'язано з невідповідністю заробітної плати рівню розумового навантаження [6, с. 116].

До мотивуючих чинників роботи в банках можна віднести процес і зміст праці, стабільність доходів та можливість творчого мислення в процесі праці [6, с. 118].

Для детальнішого аналізу діяльності банківської системи, ми звели деякі балансові показники чотирьох великих банків до загальної таблиці (табл. 1).

**ВИЗНАЧЕННЯ КОЕФІЦІЄНТА КАПІТАЛІЗАЦІЇ
ДЛЯ ПЕРЕДОВИХ БАНКІВ УКРАЇНИ**

	Приватбанк	Ощадбанк	Укрексімбанк	КК
	ЧОД/ВК			
2006	0,603	0,331	0,366	0,433
2007	0,607	0,398	0,377	0,460
2008	0,534	0,096	0,361	0,330
2009	0,718	0,255	0,313	0,429
2010	0,502	0,251	0,188	0,314

* — обчислено автором [7—15]

Визначення об'єму інтелектуального капіталу банку розраховується шляхом капіталізації різниці прибутку від власного капіталу і прибутку від нормативного власного капіталу:

$$ІК = \frac{ВК * (Пвк - Прк)}{КК}, \quad (1)^*$$

* — розроблено автором

де ІК — інтелектуальний капітал;

ВК — власний капітал;

Пвк — прибутковість власного капіталу;

Прк — прибутковість регулятивного капіталу;

КК — коефіцієнт капіталізації.

Коефіцієнт капіталізації визначається як середній коефіцієнт капіталізації подібних банків [18, с. 45]:

$$КК = \sum_n^i \frac{ЧОД_i}{ВК_i}. \quad (2)$$

Прибутковість власного капіталу визначається як співвідношення чистого прибутку банку до власного капіталу [17, с. 55]:

$$Пвк = \frac{ЧП}{ВК}. \quad (3)$$

Прибутковість регулятивного капіталу визначається як співвідношення чистого прибутку банку до регулятивного капіталу [17, с. 59]:

$$Прк = \frac{ЧП}{РК}. \quad (4)$$

Отже, завдяки використанню вищевказаних формул ми отримали дані прибутковості власного капіталу, прибутковості регулятивного капіталу, коефіцієнта капіталізації та інтелектуального капіталу для Приватбанку, Ощадбанку та Укрексімбанку на період 2006—2010 років (табл. 2).

ОБЧИСЛЕНІ ДАНІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ТА ЙОГО СКЛАДОВИХ

	ВК	ЧП	РК	Пвк	Прк	ІК
Приватбанк						
2006	3 401 006	506 208	3 581 523	0,15	0,14	58 935,49
2007	5 532 853	1 534 162	5 224 159	0,28	0,29	-196 941,95
2008	8 366 105	1 291 776	8 247 106	0,15	0,16	-56 426,39
2009	10 270 719	1 050 489	9 718 106	0,10	0,11	-139 293,43
2010	11 973 144	1 122 964	1 247 925	0,09	0,09	145 171,41
Ощадбанк						
2006	1 791 397	145 265	878 500	0,08	0,17	-348 689,216
2007	2 198 146	206 903	2 191 106	0,09	0,09	-1444,21308
2008	15 690 485	305 234	15 890 729	0,02	0,02	11 643,99224
2009	16 386 356	692 696	16 141 440	0,04	0,04	-24 508,5278
2010	16 626 329	460 601	16 780 658	0,03	0,03	13 502,83243
Укресімбанк						
2006	1 852 630	383 639	3 011 988	0,207	0,1274	341 102,25
2007	2 560 738	507 127	3 117 297	0,198	0,1627	196 700,28
2008	4 495 495	620 171	4 943 989	0,138	0,1254	170 311,47
2009	10 864 425	10 375	13 169 092	0,001	0,0008	4233,90
2010	17 557 425	71 419	19 391 206	0,004	0,0037	21 528,70

* — систематизовано та обчислено автором [7—15]

де РК — регулятивний капітал;

ЧП — чистий прибуток;

РК — регулятивний капітал.

Отримані дані дозволяють прослідкувати динаміку формування інтелектуального капіталу на прикладі провідних банків України (рис. 1).

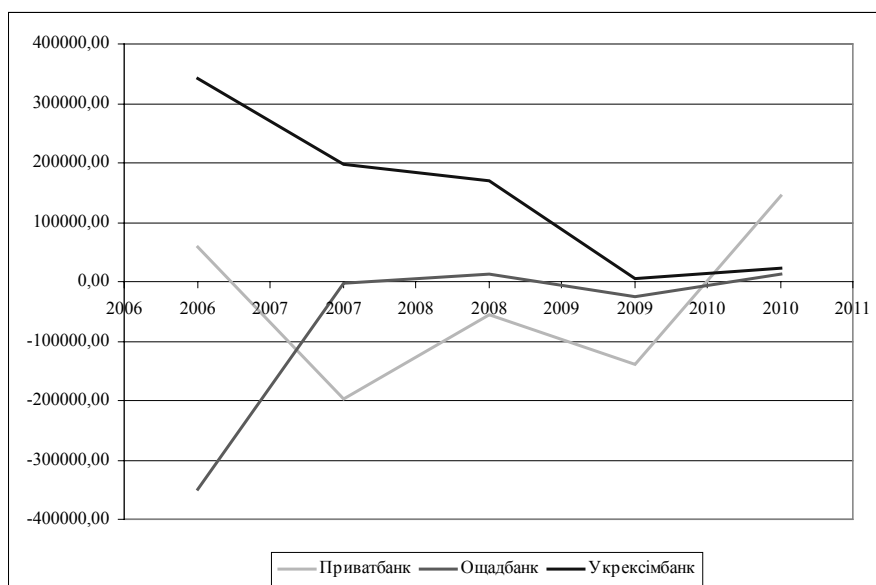

Рис. 1. Динаміка формування ІК банків України

Отже, лідером у формуванні інтелектуального капіталу на 2010 рік виступає Приватбанк, але постійна позитивна динаміка рівня інтелектуального капіталу притаманна для Укрексімбанку, який має нижчий рівень власного капіталу, але вищу його прибутковість. Для інтелектуального капіталу Ощадбанку притаманне постійне планомірне зростання, що відображає більш стабільний розвиток.

Висновки. У ході проведеного дослідження було досягнуто було визначено, що трудова діяльність у банківській сфері формується під впливом мотивів процесу і змісту праці, стабільності доходів і можливості творчого мислення.

Наукова новизна полягає у розробці нового методу визначення рівня інтелектуального капіталу, шляхом капіталізації різниці прибутків від власного капіталу банку та регулятивного капіталу.

Серед передових банків України ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України» має найбільший позитивний рівень інтелектуального капіталу, що пояснює високу продуктивність діяльності цього акціонерного товариства.

Література

1. *Полуяктова О. В.* Еволюція поглядів на інтелектуальний капітал у світовій економічній науці / О. В. Полуяктова // Науковий вісник. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. — Одеса: ОДЕУ, 2007. — Вип. № 15 (52). — С. 23 — 30.
2. *Diamond A. M.* Zvi Griliches's Contributions to the Economics of Technology and Growth / Arthur M. Diamond // Economics of Innovation and New Technology, 2004. — № 4. — 365 p.
3. *Edvinsson L.* Intellectual capital: realizing your company's true value by finding its hidden brainpower / L. Edvinsson, M.S. Malone. — NY: Harper Business, 1997. — 264 p.
4. Кендюхов А. Гносеологія інтелектуального капіталу / А. Кендюхов // Економіка України. — 2003. — №4. — С. 29—34.
5. *Nermien A.* Comprehensive Intellectual Capital Management: Step-by-step / Al-Ali Nermien. — New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., Hoboken. — 2003. — 279 p.
6. *Паладій М. В.* Мотивація праці в системі управління банківським персоналом / М. В. Паладій, М. В. Семкіна // Демографія, економіка праці та соціальна політика (Вип. 6). — Кіровоград: КДТУ, 1999. — С. 115—119.
7. Річний звіт закритого акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк» за 2007 рік. — Дніпропетровськ, 2007. — 128 с.
8. Річний звіт закритого акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк» за 2008 рік. — Дніпропетровськ, 2008. — 153 с.
9. Річний звіт публічного акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк» за 2010 рік. — Дніпропетровськ, 2010. — 152 с.
10. Річний звіт відкритого акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» за 2007 рік. — К., 2007. — 48 с.
11. Річний звіт відкритого акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» за 2008 рік. — К., 2008. — 52 с.
12. Річний звіт відкритого акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» за 2010 рік. — К., 2010. — 68 с.
13. Річна фінансова звітність за 2007 рік відкритого акціонерного товариства «Державний експортно-імпорتنний банк України». — К., 2007. — 126 с.
14. Річна фінансова звітність за 2008 рік відкритого акціонерного товариства «Державний експортно-імпорتنний банк України». — К., 2008. — 122 с.
15. Річна фінансова звітність за 2010 рік публічного акціонерного товариства «Державний експортно-імпорتنний банк України». — К., 2010. — 121 с.
16. *Варода Л.* Особливості та недоліки розрахунку власного капіталу комерційного банку / Любов Варода // Наукові записки. — № 4 — 2006. — С. 15—22.
17. *Ступнікер Г. Л.* Визначення вартості інтелектуального капіталу як фактора інноваційної активності підприємств гірничо-металургійного комплексу / О. М. Вакульчик, Г. Л. Ступнікер // Економічний вісник НГУ. — Дніпропетровськ. — 2008. — № 3. — С. 53—60.
18. *Ушаков Е. П.* Рыночная стоимость фирмы: принципы и методы оценки / Е. П. Ушаков, С.Е. Охрименко. — М.: ЦЭМИ РАН, 1997. — 68 с.

Стаття надійшла до редакції 21.04.2013 р.